

І.А. Бігдан, канд. екон. наук (ХІБМ, Харків)

Г.М. Фадєєва, канд. екон. наук (НТУ «ХПІ», Харків)

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКОВИХ НОМЕНКЛАТУР ЯК ПЕРШООСНОВА ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКОВОГО ПРОЦЕСУ

Розглянуто питання організації облікових номенклатур. Запропоновано власне тлумачення понять «облікова номенклатура» та «організація облікових номенклатур».

Рассмотрены вопросы организации учетных номенклатур. Предложено авторское определение понятий «учетная номенклатура» и «организация учетных номенклатур».

In the article the questions of organization of registration nomenclatures are considered Authorial determination of concepts "registration nomenclature" and "organization of registration nomenclatures" are offered.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Інформаційною базою прийняття управлінських рішень є обліково-аналітична система підприємства. Ефективність її функціонування безпосередньо залежить від рівня організації обліку, тобто «цілеспрямованої діяльності керівництва щодо створення системи обліково-економічної інформації і безупинного її упорядкування для забезпечення управління необхідними даними» [1, с. 48]. Серед об'єктів організації бухгалтерського обліку слід упорядкувати обліковий процес, зокрема облікові номенклатури.

У навчальній літературі з організації бухгалтерського обліку та наукових працях питання розуміння змісту облікових номенклатур та їх організації здебільшого залишаються поза увагою. Втім, організація облікового процесу починається саме з розробки (формування) облікових номенклатур. Від правильного проведення зазначених процедур залежить обґрунтованість управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо визначення шляхів удосконалення організації обліку окремих об'єктів містить майже кожна дисертаційна робота. Пропонуються удосконалення (розробка) форм первинних документів, облікових реєстрів та внутрішньої звітності, деталізація робочого плану рахунків, підвищення рівня аналітичності комп'ютерних програм тощо. Досліджуються теоретичні основи організації бухгалтерського

обліку у працях Ф.Ф. Бутинця, О.П. Войналович, В.П. Завгороднього, В.С. Леся, О.В. Олійник, В.І. Отенко, А.А. Пилипенка, С.В. Свірко, В.В. Сопка, І.Л. Томашевської, Н.В. Чебанової, М.М. Шигун, В.А. Шпак, С.М. Шулепової. Разом із тим, лише окремі автори розглядають організацію облікового процесу в розрізі об'єктів, зокрема облікових номенклатур, з урахуванням його етапів. Відсутність єдиного підходу до трактування поняття «облікові номенклатури», слабе висвітлення змісту їх організації ускладнюють розуміння ролі формування облікових номенклатур в організації облікового процесу.

Мета та завдання статті. Метою статті є уточнення сутності понять «облікова номенклатура» та «організація облікових номенклатур». Для досягнення мети будуть проаналізовані наявні в літературі трактування цих понять та розроблене власне їх тлумачення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «номенклатура» відповідно до сучасного тлумачного словника української мови [2, с. 465] має такі дефініції: 1) сукупність або перелік назв, термінів, які використовують у певній галузі науки, техніки, виробництва тощо; 2) перелік рахунків, що їх відкриває бухгалтерія; 3) працівники, призначені чи затверджені вищими органами на певні посади. Тобто можна стверджувати, що в бухгалтерському обліку номенклатура – це перелік назв господарських засобів, джерел їх формування, господарських процесів: основні засоби, грошові кошти, резервний капітал, виробництво тощо. У той же час, ці назви зустрічаються не тільки в бухгалтерському обліку, але й в інших галузях наук – фінансах, економіці, статистиці тощо.

Огляд наявної літератури з організації обліку показав, що поняття «облікова номенклатура» розглядається як: кількісні або якісні параметри, що характеризують бізнес-процес та його результат (відповідно до процесного підходу до організації управління); сукупність облікової інформації даних, які стосуються господарських фактів і операцій (С.В. Свірко) [3]; перелік господарських фактів про форми функціонування майна – засобів господарства, а також капіталу – джерела утворення зазначених засобів, про господарські операції, а також результати господарської діяльності, які мають знайти відображення в бухгалтерському обліку (В.В. Сопко, В.П. Завгородній) [4, с. 35]. Отже, на наш погляд, точніший зміст поняття «облікова номенклатура» містить визначення останніх авторів. Облікова номенклатура – це певний об'єкт обліку (вид активу, вид зобов'язань, конкретний господарський процес) [5, с. 76]. Цей термін є

синонімом терміна «об'єкт обліку» і застосовується саме в організації обліку як самостійному розділі бухгалтерського обліку.

Поняття «організація облікових номенклатур» у науковій та навчально-методичній літературі відсутнє. У підручнику В.В. Сопко, В.П. Завгороднього «Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу» виділений підрозділ 3.3 «Організація облікових номенклатур», який містить загальну характеристику облікових номенклатур, структуру облікової інформації, облікові номенклатури різних етапів облікового процесу. Автори підручника зазначають: «Значний обсяг бухгалтерської інформації потребує наукової організації облікового процесу і навіть в умовах ручної праці – розробки облікової номенклатури» [4, с. 36]. Аналіз змісту цього підрозділу дозволив виділити такі типи операцій з обліковими номенклатурами:

- формування облікових номенклатур;
- вибір (визначення) облікових номенклатур;
- виявлення складу облікових номенклатур;
- складання переліку облікових номенклатур;
- розробка облікових номенклатур.

У той же час, поняття «розробка» та «формування» авторами не конкретизовані. Зазначено, що формування облікових номенклатур здійснюється залежно від фактичних умов організації, технології та інших факторів. Під час розробки облікових номенклатур первинного обліку потрібно укрупнювати одиниці вимірювання.

Вибір облікових номенклатур здійснюється за топологічною ознакою бухгалтерського обліку (основні засоби, грошові кошти, доходи). Із кожної топологічної ділянки бухгалтерського обліку на кожному етапі складають перелік облікових номенклатур. Із цією метою на етапі первинного обліку складають перелік усіх об'єктів, які мають бути зафіксовані в первинних документах. На етапі поточного обліку складають перелік об'єктів обліку та їх руху за ознаками виду засобів, їх джерелами та процесами. Ця робота тісно переплітається з групуванням об'єктів обліку за різними ознаками, наявністю їх та рухом. Визначають склад господарських фактів – явищ та процесів. Розробку облікових номенклатур починають з установаження груп, підгруп, субпідгруп. Також виділяють облікові номенклатури господарських операцій (надходження, передача, вибуття) [4, с. 37-44]. На етапі підсумкового обліку здійснюється формування показників звітності. На наш погляд, розробка номенклатур та формування номенклатур – неідентичні поняття [7, с. 716]. Розробка – це виокремлювання об'єктів обліку на кожному етапі облікового процесу

шляхом проведення певної підготовчої роботи – вибір, виявлення складу, формування (складання) переліку номенклатур. Отже, це поняття ширше, ніж формування облікових номенклатур.

Із наведеного вище можна зазначити, що організація облікових номенклатур охоплює не поодинокі операції, а цілий комплекс облікових робіт з визначення об'єкта в обліковій системі з моменту його ідентифікації до відображення у звітності підприємства. Саме упорядкування цих операцій відображує зміст організації облікових номенклатур.

У літературі порядок формування облікових номенклатур поданий у загальному вигляді. Уважаємо, на етапі первинного обліку це найбільш відповідальна ділянка роботи. Вона включає визначення облікового найменування об'єкта, виходячи із критеріїв визнання його активом або зобов'язанням, елементом власного капіталу, доходами або витратами діяльності.

Відповідно до П(С)БО для відображення в обліку об'єкта необхідні такі умови:

- 1) корисність об'єкта для підприємства (економічна або соціальна вигода);
- 2) вірогідність оцінки вартості об'єкта;
- 3) документальне підтвердження існування даного об'єкта.

Під час формування облікової номенклатури необхідно перш за все виходити із природної сутності конкретного об'єкта [6, с. 42]. Як свідчить практика, застосування межі віднесення господарських засобів до основних засобів або інших необоротних матеріальних активів є підходом, який ігнорує природну сутність та їх функціональне призначення. Для фірми-розробника програмного забезпечення окремі частини комп'ютерного обладнання мають вартість 1500-2000 грн. Віднесення активної частини основних засобів до інших оборотних активів, відповідно до зазначеного в наказі про облікову політику вартісного критерію не більше 2500 грн, викривлює реальний стан виробничих основних засобів.

Витрати на підписку періодичних видань (спеціалізованих журналів) визнаються в обліку як витрати майбутніх періодів. При отриманні підписки ці витрати списують на витрати звітного періоду, що зменшує прибуток і власний капітал. Складається така ситуація: по-перше, журнал використовується в діяльності як носій корисної інформації; по-друге, термін використання може бути досить тривалим (більше 1 року); по-третє, вартість журналу чітко визначена за документами (рахунки, акти), тобто наявні всі критерії відповідності журналу активу (бібліотечні фонди), але в обліку цей актив не

відображений. Таким чином, порушується принцип бухгалтерського обліку – превалювання сутності над формою.

Вибір облікової номенклатури – досить складна облікова операція, що вимагає від бухгалтера певних знань, логічного мислення. Часто бухгалтер не в змозі самостійно прийняти рішення, до якої групи активів або зобов'язань віднести той або інший об'єкт. Отже, з цією метою можуть бути залучені провідні спеціалісти підприємства (технологи, конструктори, інженери-програмісти, економісти).

Висновки. Від правильного формування облікових номенклатур на першому (первинному) етапі облікового процесу залежить у подальшому їх деталізація та узагальнення. На підсумковому етапі облікові номенклатури є показниками звітності, які надалі підлягають аналізу для розробки управлінських рішень. Зменшити ризик їх недосконалості можна лише через належну організацію облікових номенклатур. Це зумовлює подальший розвиток наукових досліджень з організації облікового процесу та його об'єктів.

Список літератури

1. Пилипенко А. А. Організація обліку і контролю : підручник / А. А. Пилипенко, В. І. Отенко. – Х. : ІНЖЕК, 2005. – 424 с.
2. Сучасний тлумачний словник української мови: 50000 слів / за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. – Х. : ШКОЛА, 2006. – 832 с.
3. Свірко С. В. Організація бухгалтерського обліку в бюджетних установах : навч. посібник / С. В. Свірко. – К. : КНЕУ, 2004. – 380 с.
4. Сопко В. В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу : навч. посібник / В. В. Сопко, В. П. Завгородній. – К. : КНЕУ, 2000. – 260 с.
5. Бігдан І. А. Організація обліку : конспект лекцій / І. А. Бігдан. – Х. : ХІБМ, 2008. – 186 с.
6. Бігдан І. А. Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни «Організація обліку» для студентів спеціальності 7.03050901 «Облік і аудит» галузі знань 0305 «Економіка та підприємництво» усіх форм навчання / І. А. Бігдан, Г. М. Фадеева. – Х. : ХІБМ, 2012. – 206 с.
7. Тлумачний словник української мови: понад 12500 статей (близько 40000 слів) / за ред. д-ра філол. наук, проф. В. С. Калашника. – 2-ге вид., випр. і доп. – Х. : Прапор, 2007. – 992 с.

Отримано 30.10.2012. ХДУХТ, Харків.
© І.А. Бігдан, Г.М. Фадеева, 2012.